

МРНТИ 14.35.09.

**БАЛАЛАРДЫҢ СУРЕТТІ ОЙЛАНБАСТАН АЙТУҒА АРНАЛҒАН
ҚОЛДАНБАЛЫ ӘДІСТЕМЕСІ**

К.М. ӘБІЛДАЕВА ^[0000-0001-7791-1425], **Г.А. САЛАМАТИНА** ^[0000-0003-0884-2387],
С.Д. ТУЛЕУШЕВА ^[0000-0002-1086-3198]

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе, Қазақстан
e-mail: kenish_abildayeva@mail.ru; abilovna65@mail.ru; saldt64@mail.ru

Андатпа. Бұл мақалада сөйлеуді дамыту үшін сыныпта суретпен жұмыс істеу әдісі туралы айтылады, онда балалар өз ойын түсінікті тілдік формаларда саналы түрде жеткізеді. Өнертапқыштық есептерді шешу теориясына негізделген бұл әдістеме оқушылардың ой-өрісін, эмоциясын, белсенділікке деген ұмтылысын оятады. Әдістемелік қадамдардың толықтығына байланысты құрастырылған әдістеменің ерекшелігін, атап айтқанда тұтастығын талдау; әрбір қадамның аспаптылығы және тұтастай әдістеме; балалардың көзқарасы бойынша әрбір қадамның мотивациясы; әр баланың суретті жеке қабылдауын ынталандыру; тиімділігі, курс мақсатына жету; ауыстырымдылық – басқа оқулықтармен, суреттермен жұмыс істеуде қолдану мүмкіндігі – мұның бәрі қолданбалы әдістемеді өзінің мазмұнды расталуын табады. Бұл әдістеме мұғалімнің сабақта оқушылардың сөйлеуін дамыту жұмысын жеңілдетуге көмектеседі, өйткені сөздік қор толығымен, балалардың қиялын ынталандырады, бұл әдеттен тыс шешімдерге әкеледі. Педагог әдістемелік қадамдарды құрастырып, іс-әрекетте сынап отырып, балаларда туындайтын қиындықтарды талдайды. Мұның бәрі сабақтың мұғалім үшін де, оқушылар үшін де әлдеқайда қызықты өтуіне ықпал етеді.

Түйін сөздер: өнертапқыштық есептерді шешу теориясы, сөйлеу, сурет бойынша жұмыс, әдістеме.

Кіріспе

1. Суреттің құрамы

Сурет бойынша әңгіме құрастыру... Қарапайым не оңай болуы мүмкін? Шындығында, балалар әдетте әңгіме ауызша құрастыруда, әңгіме жазуда қиындықтармен кездеседі. Сонымен бірге, жалпы білім беру стандарттары балаларды өз ойлары мен сезімдерін тыңдаушылар мен оқырмандарға толық түсінікті, олардың ақыл-ойын, сезімін немесе тілектерін ынталандыратын тілдік формаларда саналы түрде жеткізуге үйрету мақсатын әрекет ету керек екенің негізделген. Сонын ішінде, суретке негізделген әңгіме – әр оқушының аузынан еш ойланбастан айтып беруге қалай жеткізуге болады?

Бұл сұраққа жауап алу үшін бастауыш сынып мұғалімдеріне арналған әдістемелік құралдарға жүгінейік. Сонымен, Сөйлеудің бейнесін, маңызды мағыналық реңктерін түсінуді үйрету керек. Бұл мәселелерді шешуде көрнекі құралдар да көмектеседі.

- Біріктірілген ауызша сөйлеу бойынша жұмыс мұғалімнің көмегімен бірнеше оқылған сөздерді қолданып, жағдаят бойынша біріктірілген ауызша сурет салу. Сюжетті толықтыру, бейнеленген немесе одан кейінгі оқиғалардың алдындағы оқиғаларды өз бетінше ойлап табу.
- Сурет бойынша әңгімелесу: суретте кім салынған? Балалар не істеп жатыр? Бала тақтада қандай тапсырма орындайды?
- Сұрақтарға жауап беру. Оқушылар не істеп жатыр? Оқушы тақтаға не салды? Жұмысты жандандыру үшін суретте көрсетілген балаларға ат қойып, олардың жеке тұлғалары туралы сөйлемдер құрастыруды ұсынуға болады (мысалы: «Сара қолын көтерді», «Рая да сурет салғысы келеді тақтаға», т.б.)
- Сөйлемдер құрастыру. Оқушыларға суретті қарастырып, сол немесе басқа кейіпкер туралы сөйлем құрауға, оның киімін, іс-әрекетін және т.б. сипаттау ұсынылады. Бұл әрекет пассивті сөздік қорды еске түсіреді, балаларды басты нәрсені көруге үйретеді, сабақты жандандырады.
- Әңгіме құрастыру. Жұмыс келесі реттілікпен жүреді: алдымен балалар суретті қарай отырып, оның негізгі мазмұнын, содан кейін алдыңғы планда не көрсетілгенін, содан кейін артқы жағында бейнеленген нәрсені ажыратады. Талдаудан кейін оқушылар дәйекті, біртұтас әңгіме құрастырады [1, 68 б.]

Ұсынылған ұсыныстар мұғалімді толық қанағаттандыра алмайды, өйткені:

олар мұғалім әрқашан сүйене алмайтын жалпы ережелерді тұжырымдайды;

олар тапсырмаларды нақтылайды, бірақ бұл тапсырмаларды қалай орындау керек деген сұраққа жауап бермейді, яғни нақты құралдар жиынтығын ұсынбайды;

олар шектен тыс нақты сұрақтар: (Кім тартылды? Олар не істеп жатыр?) және баланың ойын оятпайды, сөйлеуге күштарлықты тудырмайды - сөйлеу мотиві жоғалады;

оларды пайдалану жоғарыда аталған мақсаттарына жетуге әкелмейді: балалар пассивті, жауаптары бір буынды, ал олардың саны аз, балалардың сөйлеуі жеткілікті түрде үйлесімді және бейнелі емес;

олар дәйекті және біртұтас жұмыс жүйесінде өзара байланысты емес.

Сондықтан бізге, келешек жас мұғалімдерге, сурет бойынша әңгімелеу әдісін өз бетінше әзірлеу қажеттілігі туындады. Бұл техникаға қойылатын негізгі талаптар:

әдістемелік қадамдардың толықтығына байланысты тұтастық;

әрбір қадамның әдістемелік сипаты және әрбір әдістеменің инструменталдығы;

балалардың көзқарасы бойынша әрбір қадамның мотивациясы;

әр баланың суретті жеке қабылдауын ынталандыру;
тиімділігі, сабақ мақсатына жету;
ауыстырымдылық – басқа оқулықтармен және оларда ұсынылған суреттермен жұмыс жасауда әдістемені қолдана білу.

Әдістеме өнертапқыштық есептерді (ТРИЗ) шешу теориясында әзірленген ойлаудың жүйелі-диалектикалық тәсілін қалыптастыруға арналған құралдардан негізделген [2;3;4;5]

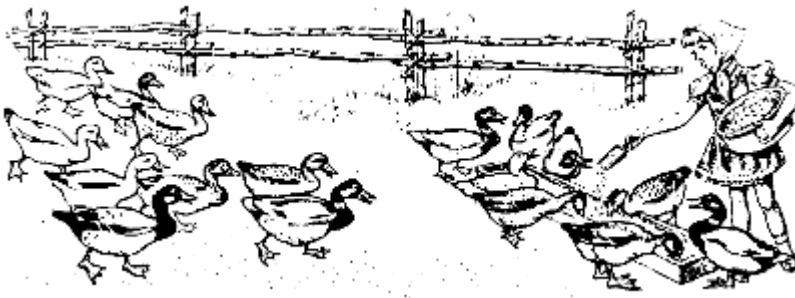
Негізгі бөлім. Талқылау.

Біз мынадай тәжірибеге сүйендік:

Тәжірибе арқылы балалардың жауаптарын, әр түрлі мысалдарын тыңдап, талдадық және оларға сәйкес әдістемелік қадамдар түрінде бердік. Алдымен біз әрбір жеке жолдың сенімділігін тексердік, содан кейін олардан жоспарланған мақсатқа апаратын бір жолды сала бастадық - суретті ойланбастан айтуға. Әдістемелік қадамдардың тиімділігін балалардың жұмысындағы нәтижелердің өзгеруі арқылы тексеріп, тиісті түзетулер еңгіздік.

Материалдар мен тәсілдер. Ауызша сурет салу

1. Суреттің құрамы

1-сурет. Сюжеттік сурет

Ескерту: сурет әңгіме әдісі бойынша жасалған [5]

Суретте не бар?

Бала бұл сұраққа жауап беруге қиналады ма? Мүмкін, иә. Суретті қарастырайық.

Көп сызылған. Нысандар мен объектілер қабаттасады, пішіндердің әртүрлілігі назар аударуға мүмкіндік бермейді. Бұл ретте мұғалімнің ойында қандай объектілер болғанын қалай анықтауға болады? Оны дәл қалай табуға болады? Осы түрлі-түсті калейдоскопта бір нәрсені қалай ерекшелеуге болады? Сұрақты қайта тұжырымдап көрейік:

-Суреттегі кім?

Бұл сұрақ ең белсенді кейіпкер – адамды іздеуге серпін береді. Сонда дұрыс жауап:

- Қыз.

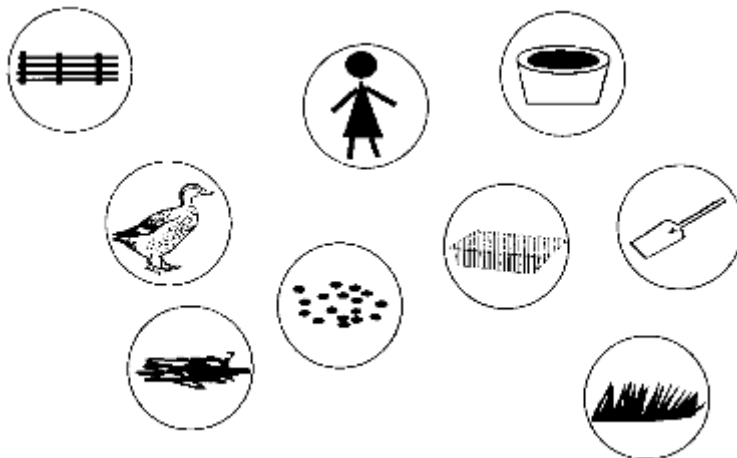
- Ол не істеп жатыр?

- Үйректерге жем береді.

Бұл суретте қыз бен үйректерден басқа «кім?» болмағандықтан, біз суреттің мазмұнын сарқып алдық. Ал әңгімені жалғастыру үшін бұлыңғыр «не?» дегенге қайта оралуға тура келеді.

Сиқыршы «Кәники, бөлейік!» деген көмекші балалардың қабылдауына ыңғайлы пішінде TRIZ – жүйесінің ұғымын қамтиды. «Кәники, бөлейік» арқылы дүниедегі барлық нәрсені қалай бөлуге және біріктіруге болатындығын білейік. Мысалы, ол адамға қарап, дененің барлық бөліктерін бірден көреді. Бізде онымен бірге сыныптағы заттарды қарап: «Бөл!» - дедік. Мысалы, дәптердің мұқаба мен парақтан тұратынын анықтадық; терезе - жақтаудан, шыныдан және бекіткіштерден жасалған; гүл – сабақтан, жапырақтан және тамырдан... және т.б. Сонымен суретке де «Бөл!» - деп қарадық. Сенімділік үшін біз көзімізді кинокамерамен шоғырландырдық: алақандарымызды біріктіріп, кішкене саңылау жасап, көз тесігіне бір ғана нысан енетіндей қарадық.

Сонымен; сіз өзіңіздің тесігіңізден не көресіз? Енді сурет анық болды: көздеу тесігі әрбір бөлшекті анық көрсетеді және балалар кімнің не тапқанын атайды. Біз әрбір табылған затты шеңберге айналдыра отырып, тақтаға сызба бойынша бекітеміз: қыз, үйрек, астық, бассейн және т.б.

2-сурет. Сюжеттік сурет

Ескерту: сурет әңгіме әдісі бойынша жасалған [5]

Сонымен, 1-қадам: «Кәники, бөлейік!» - суреттің құрамын анықтау.

Біз «камера» тесігін суретке бір ғана нысан көрінетіндей етіп бағыттаймыз. Нысандарды атаймыз және тақтадағы шеңберлерге схемалық түрде бекітеміз.

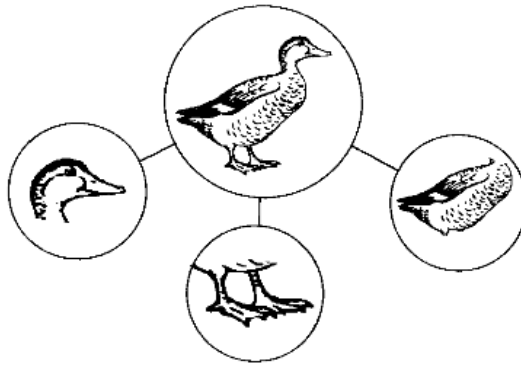
2. Объектілер арасындағы байланыстар мен өзара әрекеттесулер байланыстарды табу.

2-қадам. "Бастайық!" Тақтадағы екі шеңберді байланыстырып, неліктен бұлай жасағанымызды түсіндіріп көрейік. Осы шеңберлердегі заттардың бір-бірімен қандай байланысы бар екенін айтайық.

Балалар мұғалімге жауап беруге ғана емес, басқалар әлі байқамаған нәрсені іздеуге тырысады. Мәліметтерді іздеу балаларға өте қызық. Біз балаларды шектемейміз. Ең бастысын бөлектеу, қажетсізді алып тастау - мұны кейінірек үйретуге болады.

Енді ерекшеленетін нәрсенің болуы маңызды.

Рас, кейде біреудің «камерасы» жақыннан жақындап қалғаны сонша, нысанның бір бөлігі ғана көзге түсетін тесікке түседі: қыздың орамалы, үйрек тұмсығы. Сонда біз балаларға бұл бөліктер қыз бен үйрек суреттерінде бұрыннан ескерілгенін айта аламыз және оларды кейіпкерлердің сыртқы түрін сипаттау кезінде пайдалану үшін ғана бөлек сала аламыз (3-сурет). .

3-сурет. Сюжеттік сурет

Ескерту: сурет әңгіме әдісі бойынша жасалған [5]

Тағы бірде «камералар» біздің ойымызша, суретті тым үстірт қарап шықты. Тақтада үйрек салынған, бірақ суретте үйректер мүлдем басқаша. Балалардан сұрайық:

- Ал үйректер бәрі бірдей немесе, «Кәники, бөлейік!», олар басқаша ма?

Үйректер, мысалы, ақ және қара болып екіге бөлінеді екен.

- Ал шөптің бәрі бірдей ме?

– Жок, бір жерде төмен, бір жерде биік...

Қаласаңыз, біз бұл айырмашылықтарды тақтада түзете аламыз: үйректердің негізгі шеңберінің астына тағы екі сурет салыңыз: ақ және қара үйректер үшін бөлек. Осылай шөпті және басқа заттарды да жасауға болады. Объектілер арасындағы өзара әрекеттесулерді толығырақ сипаттағымыз келсе, бізге қосымша шеңберлер қажет болады.

«Ол не істейді?» деген сұраққа тәжірибесіз баланың санасына түсініксіз.

Алдымен айтсақ, кез келген әрекеттің уақытша ұзақтығы бар және суретте әрекеттердің орнына бір ғана қатып қалған қимыл-жағдай көрсетіледі.

Сіз, әрине, қыздың үйректерге жем беріп жатқанын естігіңіз келді. Бірақ тамақтандыруға астықты қасықмен алу, қасықты науаға әкелу, астықты босату үшін оны еңкейту және бұл әрекеттерді бірнеше рет қайталау кіреді.

Мұның бәрі суретте жоқ. Мұнда тамақтандыру қазірдің өзінде жалпылау әрекеті болады.

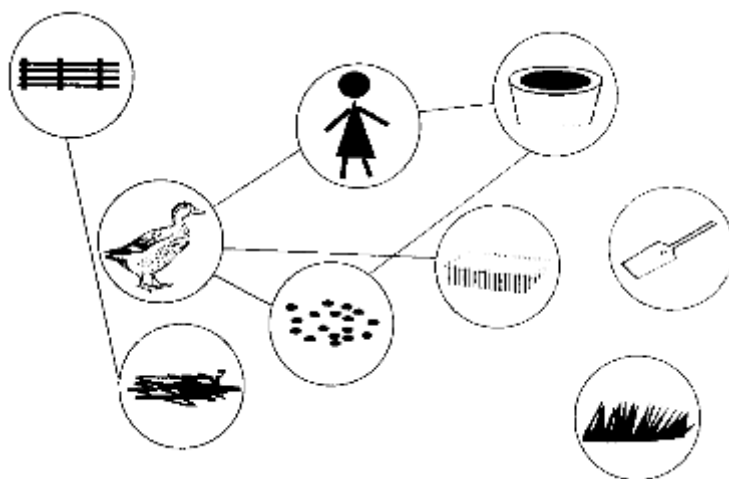
Қарапайым сұрағымыз арқылы біз баладан кейіпкердің қатып қалған позасының астарындағы оның тізбектелген өзгерістер тізбегін көруді және оларды бір етістікпен қорытындылауды талап етеміз.

Егер баланың жеткілікті өмірлік тәжірибесі болмаса әрекеттің бұл түрінде, онда тапсырма ол үшін ауыр болуы мүмкін.

Енді тағы бір мәселені шешейік. «Ол не істейді?» деген сұраққа: «Қыз үйректерді тамақтандырады», «Үйректер астық жеп жатыр» деген жауаптардың көптігіне риза емеспіз. Тағы не айта аласыз? Бірақ объектілер арасындағы өзара әрекеттестік әрқашан кейбір үлкен, көрінетін, аяқталған оқиғаларда көрсетілмейді. Оларды одан да байқалмайтын, елеусіз түрде жүзеге асыруға болады. Бірақ, біздің әлемде бәрі және бәрі бір-бірімен байланысты және бір-біріне әсер етеді. Мысалы, гүл күнге қарай бұрылған. Бұл жерде өзара әрекеттесу бар ма?

Мақсат қоюға тырысайық: тақтадағы барлық бір-бірінен айырмашылығы бар объектілер арасындағы байланыстарды, өзара әрекеттесулерді табыңыз.

Ұсыныстарыңызды негіздеуге тырысыңыз, содан кейін Сикыршы «Кәники, бөлейік!» -пен бірге тақтадағы шеңберлерді алайық. Әйтеуір, суретті бөліп алып, қайта салуды ұмытып кеткеніміз дұрыс емес. Заттарды ретке келтіру, бөліктерді бір бүтінге қосу уақыты келді (4-сурет).

4-сурет. Сюжеттік сурет

Ескерту: сурет әңгіме әдісі бойынша жасалған [5]

Неден бастау керек? Қандай екі шеңберді бір-бірімен байланыстыра аламыз? Кім тапса, тақтаға шығып, шеңберлерді сызықпен қоса алады. Бірақ неліктен олай істегенін дәлелдей алу шартымен. Сонымен:

- Үйректер мен астық: Үйректер дәнді жейді.
 - Үйректер мен қыз: қыз үйректерге жем береді.
- Әлі жаңа ештеңе жоқ. Бірақ жалғастырайық.
- Тағы бар ма?
 - Иә! Қыз бен ыдыс: қыздың қолында ыдыс бар.
 - ыдыс және астық: ыдыста астық бар.

Тақтадағы жолдар саны артып келеді. Сызба өрмекші торына ұқсай бастайды. Бірақ құмарлығы өсіп келе жатқан балалар әлі ешкім қосылмаған екі шеңберді табуға тырысады.

- Жер және қоршау: Жерде қоршау бар.
- Үйректер мен құм: Үйректер құмда жүреді.

Бала шеңберді байланыстырады, бірақ өз ойын түсіндіре алмайды. Олай болса бір нысанның екіншісіне не істейтінін сұрап көрейік.

- Үйректер мен үлкен шұңқыр ыдыс: үйректер үлкен шұңқыр ыдыспен не істейді? Үйректер үлкен шұңқыр ыдыстың қасында тұр Үйректер бастарын үлкен шұңқыр ыдысқа салды.

Балалар байланыстарды анықтаумен айналысып жатқанда, олар біртұтас оқиғаны алу үшін белгілі бір тәртіппен сөйлемдер құру туралы өтінішімізді тыңдауы екіталай. Олар өздерінің ізденіс тапқандарынан қанағат алсын! Оларға қазір стандарттарда көрсетілген мақсаттар қажет емес. Ал мұғалім дайын сөйлемдерді дәптерге немесе тақтаға жазып алады. Оқиғаға қажетті сөйлемдер арасындағы байланыстарды сәл кейінірек құрастырамыз. Әзірге балаларға толық сөйлеммен сөйлеуді еске салудың қажеті жоқ екенін ескеріңіз. Сиқыршы «Кәники, бөлейік!» мұны біз үшін жасады.

Сонымен, 2-қадам: «Кәники!» - байланыстарды табу. Тақтадағы екі шеңберді байланыстырып, не үшін жасағанымызды түсіндіріп көрейік. Байланысқан шеңберлердегі объектілердің бір-бірімен қалай байланысатынын айтайық.

Нәтижелер.

2. Объектілер мен әрекеттердің сипаттамалары

Біз әңгіменің негізін дайындадық, бірақ оған қиялды баурап алатын бейнелер жетіспейді. Әңгіменің нобайын безендіру, жарқын сипаттамалармен қамтамасыз ету керек, осылайша сурет біздің қабылдауымызда өмірге келеді.

Еске салайық, суреттің құрамын анықтау кезінде біз үйректерді ақ және қара, шөпті - төмен және биік деп бөлдік. Біз балаларды байланыстарды құру кезінде осы сипаттарды қолдануға шақырамыз. Сонда келесі сөйлемдер шығуы мүмкін:

- Ақ және қараүйректер құмда жүреді.

Шабактың астында биік шөп, құмның жанында аласа шөп өседі.

Осылайша, біз көріп тұрған белгілер, сипаттар, қасиеттер оқиғаға ұласады. Бірақ адамның басқа да қабылдау органдары болады. Рас, оларды пайдалану үшін біз суреттің жақтауын басып өтіп, балалардың жауаптарын қайтадан жазуымыз керек.

- Бір сәт көзіңізді жұмып, суретте екеніңізді елестетіңіз. Айналаңызда не болып жатқанын мұқият тыңдаңыз. Сіз не естисіз?

Мен үйректердің даусын естимін.

-Тұмсықтарымен үлкен ыдыстан қалай тамақ жеп жатқандары естіледі.

- Мен қоршаудың сықырлағанын естіп тұрмын.

- Мен ыдыстағы сыбдырлаған дәнді естіп тұрмын.

- Мен шөптің өсіп жатқанын естимін.

Міне, балалардың нақты жауаптары. Шынымен жанды, қызықты, кейде күтпеген жауаптар. Құпиясы өте қызық: біз барлық нысандарды соншалықты мұқият таңдағанымыз, сондықтан олардың арасындағы байланыстарды мұқият орнатқанымыз бекер емес. Тақтадағы сызбалар торы әлі де көз алдымызда, әр шеңбер, әр сызық балалардың қиялындағы жаңа дыбыстардың көзі.

Қалған үш сезім: жанасу, иіс және дәм сезу көбінесе кинестетикалық қабылдау арнасы деп аталатын бір арнаға біріктіріледі. Оны суреттегі жұмыста қолданып көрейік.

Суретке кіріңіз, оның бойымен тыныш жүріңіз. Өзіңді қалай сезіндің? Қолыңызға тиіп, жолыңыздың барлығына қолыңызды жүргізіңіз. Енді не сезіндіңіз? Айналаңыздың иісімен тыныстаңыз. Зиянды болмаса, бір нәрсені шайнап көріңіз. Қандай иістерді сездіңіз, қандай дәм сезулері қосылды?

- Мен шөптің аяғымды шаншып тұрғанын сеземін.

- Мен өзімді жылы сезінемін, маған күнді бояуды аяқтау керек сияқты.

- Мен үйректердің иісін сеземін.

- Мен үйректердің үлпілдек, тұмсығы тегіс екенін сеземін.

- Дәннің қатты, дәмсіз екенін сеземін.

Сонымен, балалардың бұл суретпен жұмыс істеуді ұнататынын көрдік.

3-қадам. Сипаттамалар бойынша бейнелеуді жақсарту. Суретке кіру әдісі қолданылады. Біз суретті әр сезім мүшелерінің көмегімен кезекпен белсенді түрде зерттейміз. Сонымен қатар біз схемалық сызбаның шеңберлері мен сызықтары бойымен дәйекті түрде қозғала аламыз. Біз алған сезімдер туралы айтамыз.

2. Жинақ сандықшаның бейнелік сипаттамалары

Жақсы қойылған сұрақ балалардың белсенді жадындағы сөздерді пайдалануды талап етеді, бірақ толық емес іске асырылған немесе жартылай ұмытылған сөздерді сақтайтын пассивті жақты ояту әлдеқайда қиын. Ал сіз балаға үйлесімді сөйлеу үшін осы уақытқа дейін естімеген сөз қажет болғанда ғана қиналасыз, өйткені барлық бейнелі сипаттамалар «үлкен - кіші», «қара - ақ» болып қысқарады.

Бейнелік сипаттамалардың сөздік қорын толықтыру мәселесі міндетті түрде келесі кезеңдерден және осы реттілікте болуы керек:

1-кезең: Пассив. Жаңа сөздің мағынасы балаға жеткілікті кең ауқымды мысалдар арқылы түсіндіріледі.

2-кезең: Жартай белсенді. Бала мұғалімнің сәйкес сұрағына жауап ретінде жаңа сөзді жаңғыртады.

3-кезең: Белсенді. Бала жаңа сөзді өз бетінше еске түсіреді және оны өзіне жүктелген кеңірек тапсырманы орындау құралы ретінде пайдаланады.

4-кезең: Автоматты. Жаңа сөз баланың сөйлеуінде саналы ізденіссіз, жадыда қажымай, арнайы тапсырмалармен жаттықтырусыз табиғи түрде пайда болады.

4-қадам. Жинақ сандықшаның бейнелік сипаттамалары (ол әнгіме үшін емес, оған параллель орындалады). Түсіндірме сөздіктегі жаңа сөздердің мағынасын анықтайық. Біз оларды сызбалардағы заттарды қарастыру арқылы есте сақтаймыз. Оларды салыстыру, жұмбақтар құрастыру үшін пайдаланамыз.

5. Алдыңғы және кейінгі оқиғалар

«Кәники, бөлейік» Сикыршыдан алынған камера суреттің барлық бұрыштарын қарап шықты. Оның жұмысы сонда бітті ме? Мүмкін емес. Бірақ суретке жаңа көзқараспен қарау үшін біз камераны басқа Сикыршының қолына береміз – ол «Артта қал-жүгір!». Ол бізге алдыңғы және кейінгі оқиғалармен танысуға, оқиғаның басы мен соңын табуға, сондай-ақ барлық оқиғаларды қажетті ретпен құруға мүмкіндік береді.

5-қадам. «Артта қал-жүгір!» (құрылыс уақытының реті). Біз кейіпкерлердің бірін таңдаймыз және оның бұрын не істегенін кезең-кезеңмен елестетеміз - суретке түспес бұрын, ол кейін не істейді. Қажет болса, біз үлкен қадамдарды кішкентайларға бөлеміз. Біз бұрын ойлап тапқан сөйлемдер үшін уақыт кестесінде орынды табамыз (2 және 3-қадамдарда).

6. Әртүрлі көзқарастар

Сурет бойынша жұмыста әр бала қабылдаудың жеке ерекшеліктерін барынша пайдалануын қалай қамтамасыз етуге болады? Оның әңгімесін әңгімелесушілердің сезімдері мен тілектерін қалай оятуға болады? Біз қабылдаудың барлық арналарын өз жұмысымызға қосқанда ішінара осы мәселелермен айналыстық. Бірақ суретке негізделген әңгіме тек суреттің өзіне ғана байланысты емес, ол айтушыға, дәлірек айтқанда, оның көзқарасына байланысты. Қызықты көзқарас әңгімені ерекше, әсерлі етеді

6-қадам. Әртүрлі көзқарастарға көшейік. Кейіпкердің бірінің күйін анықтаймыз. Біз оның күйіне еніп, қоршаған ортаны немесе оқиғаларды осы кейіпкердің көзқарасымен сипаттаймыз. Содан кейін біз басқа күйде басқа кейіпкерді табамыз немесе сол кейіпкерді басқа күйде басқа уақытта аламыз. Біз бәрін жаңа көзқараспен сипаттаймыз. Біз әңгімеге әртүрлі көзқарастағы сипаттамаларды қосамыз.

Қорытынды.

Осы әдістеме бойынша жұмыс істеуге тырысатындар үшін біз сізге бірден толық әңгіме құрастыруға тырыспауға кеңес береміз. Бір суретте бірнеше қадамды тексеріп, келесі қадамға тағы бір қадам қосқан дұрыс. Ал балалар жеке қадамдарды белсенді түрде меңгергенде ғана оларда келесі қадамға өту қажеттілігі туындайды – сипаттаудың барлық бөліктерін біртұтас оқиғаға үйлестіру қажет. Әр нәрсенің өз уақыты бар.

Осы әдістеме бойынша жұмыс не берді? Үлкен белсенділік пайда болды, балалар жауап бергісі келеді, олар қызықты. Балалар ауызша сурет салуды өте жақсы қабылдады. Мұнда барлығы тақтаға келіп, жеке сызбаларды байланыстырғысы келеді. Содан кейін ауызша сурет паракқа сурет салу арқылы бекітіледі. Суреттерді балалар қарап, талқылайды, олар туралы әңгіме айтады. Енді суретте тек жеке, жақсы дайындалған балалар ғана емес, сонымен бірге оқу басталғаннан бері әрдайым үнсіз қалғандар да айта алады.

Сабаққа мұғалімге дайындалу әлдеқайда оңай болды. Суретке көптеген сұрақтар қоюдың қажеті жоқ, онда бәрі өте айқын. Оның орнына уақыт бойынша композицияны, байланыстарды, сипаттамаларды, көзқарастар мен қозғалыстарды жоспарлаңыз. Балалардың өз ойын білдіруге деген ұмтылысы дұрыс сөздердің жетіспеушілігінен сүрінетіні рас. Ал сөздік қорын толықтырумен жұмыс мұғалімді қиын жағдайға ұшыратады. Жаңадан енген

сөзді жаңа тақырыпқа сәйкес келетіндей етіп таңдап алу керек және оны бекіту үшін келесі материалмен байланыстыру қажет. Жалпы алғанда, осы әдістеме қиялды оятып, әдеттен тыс шешімдерге әкелетіндігімен жақсы.

Әдебиеттер тізімі:

1. Средства обучения и методика их использования в начальной школе: Книга для учителя; Под ред. Г.Ф.Суворовой. — 2-е изд., перераб. — М.: Просвещение, 1990.
2. Альтшуллер Г.С.. Найти идею, Новосибирск, «Наука», 1986.
3. Альтшуллер Г.С., Злотин Б.Л., Зусман А.В., Филатов В.И. Поиск новых идей — От интуиции к технологии. Кишинев. 1989. — 381 с.
4. Альтшуллер Г.С., Верткин И.М. Как стать гением: Жизненная стратегия творческой личности. — Минск: Беларусь, 1994. — 478 с.
5. Мурашковская И.Н., Валуомс Н.П. Картинка без запинки: Методика рассказа по картинке. (Для воспитателей, учителей и родителей) /Система проф. разработ., консультантов и препод. "ТРИЗ-Шанс". — СПб: Изд-во ТОО ТРИЗ-Шанс, 1995. — 39с.

References

1. Sredstva obucheniya i metodika ih ispol'zovaniya v nachal'noj shkole: Kniga dlya uchitelya [Teaching aids and methods of their use in elementary school: A book for teachers] /Pod red. G.F.Suvorovoj.- 2-e izd., pererab. [2nd edition, revised] — М.:Prosveshchenie [Education], 1990 (in Russian).
2. Al'tshuller G.S. Najti ideyu[Find an idea].- Novosibirsk: Nauka [Science], 1986 (in Russian).
3. Al'tshuller G.S., Zlotin B.L., Zusman A.V., Filatov V.I. Poisk novyh idej — Ot intuicii k tekhnologii. [Search for new ideas — From intuition to technology].- Kishinev. 1989. — 381 p. (in Russian).
4. Al'tshuller G.S., Vertkin I.M. Kak stat' geniem: ZHiznennaya strategiya tvorcheskoj lichnosti [How to become a genius: The life strategy of a creative person]. — Minsk: Belarus', 1994. — 478 p. (in Russian).
5. Murashkovskaya I.N., Valyums N.P. Kartinka bez zapinki: Metodika rasskaza po kartinke. (Dlya vospitatelej, uchitelej i roditelej) /Sistema prof. razrabot., konsul'tantov i prepod.[Picture without hesitation: A technique for telling a story from a picture. (For educators, teachers

and parents) /Prof. developers, consultants and lecturers]. — SPb: TOO TRIZ-SHans [St. Petersburg: TRIZ-Chance LLP], 1995. — 39p. (in Russian).

ПРИКЛАДНАЯ МЕТОДИКА РАССКАЗА ПО КАРТИНКЕ БЕЗ ЗАПИНКИ

**К.М. АБИЛЬДАЕВА, Г.А. САЛАМАТИНА,
С.Д. ТУЛЕУШЕВА**

Актюбинский региональный университет имени К. Жубанова, Актөбе, Казахстан
e-mail: kenish_abildayeva@mail.ru; abilovna65@mail.ru; saldt64@mail.ru

Аннотация. В данной статье говорится о методике работы по картинке на занятиях по развитию речи, при котором дети сознательно доносят свои мысли в понятных языковых формах. Данная методика на основе теории решения изобретательских задач стимулирует у обучающихся разум, эмоции, желание быть активными. Анализ специфики разработанной методики, а именно целостность за счет полноты методических шагов; инструментальность каждого шага и методики в целом; мотивированность каждого шага с точки зрения детей; стимулирование индивидуального восприятия картинки каждым ребенком; результативность, достижение целей курса; передаваемость - возможность использовать в работе с другими учебниками, картинками – все это находит свое предметное подтверждение в применяемой методике. Данная методика поможет облегчить работу учителя на занятиях по развитию речи учащихся, так как пополняется словарный запас, стимулируется воображение детей, что приводит к необычным решениям. Учитель анализирует возникающие у детей трудности, выстраивая методические шаги и проверяя их в действии. Все это способствует тому, что проведение урока будет намного интересным и для учителя, и для учащихся.

Ключевые слова: теория решения изобретательских задач, речь, работа по картинке, методика.

APPLIED METHODOLOGY FOR TELLING PICTURES WITHOUT HESITATION

**K.M. ABILDAYEVA, G.A. SALAMATINA,
S.D. TULEUSHEVA**

K. Zhubanov Aktobe Regional University, Aktobe, Kazakhstan
e-mail: kenish_abildayeva@mail.ru; abilovna65@mail.ru; saldt64@mail.ru

Abstract. This article talks about the method of working on the picture in the classroom for the development of speech, in which children consciously convey their thoughts in understandable language forms. This technique, based on the theory of inventive problem solving, stimulates the mind, emotions, and desire of students to be active. Analysis of the specifics of the developed methodology, namely integrity due to the completeness of methodological steps; the

instrumentality of each step and the methodology as a whole; motivation of each step from the point of view of children; stimulation of individual perception of the picture by each child; effectiveness, achievement of course goals; transferability - the ability to use in work with other textbooks, pictures - all this finds its substantive confirmation in the applied methodology. This technique will help facilitate the work of the teacher in the classroom for the development of students' speech, as the vocabulary is replenished, the imagination of children is stimulated, which leads to unusual solutions. The teacher analyzes the difficulties that arise in children, building methodological steps and testing them in action. All this contributes to the fact that the lesson will be much more interesting for both the teacher and the students.

Key words: theory of inventive problem solving, speech, work from a picture, methodology.